

.....Kriz ve Mühendisler

Dr. Ahmet ÖNCÜ

*Sabancı Üniversitesi Yönetim Bilimleri Fakültesi
aoncu@sabanciuniv.edu*

Bugün dünyamız önemli bir yol ayrımındadır. Büyük bir iktisadi bunalım içindedir. Bu çokça söylenildiği gibi mali bir kriz midir; evet, mali bir krizdir. Ancak daha çok dünya ekonomisini üretim ve yatırım alanında etkileyecek derin, kapsamı geniş ve uzun dönemli bir yavaşlamanın başlangıcıdır. Bu, daha tam olarak ne olduğu anlaşılabilen kriz, kimilerine göre 18 ay, kimilerine göre 24 ay; ama bizim gibi, bu olayı çok önceden görüp olabileceğini düşünenler içinse belki 10 yıl sürecek olan uzun dönemli bir yatırım ve üretim daralmasının yaşanacağı sürecin ilk

evresidir. Doğal olarak da işsizliğin dünya tarihinde üçüncü defa normal yüzdelere yakın bir dönemin habercisidir. Yani bu durum şuna benzetilebilir: Dünya, ağır aksak, kendine göre değişik bölgelerde değişik ritimlerle büyümesini sürdürdüğü bir dönemde aniden bir duvara çarpmıştır; fakat duvara çarpmadan önce, böyle bir duvarın olduğu pek söylenmemekte ve bilinmemektedir. Hatırlayacak olursanız daha birkaç ay öncesine kadar, "Eğer piyasa, ekonomik süreçlerin şekillendirilmesinde başat bir

rol oynarsa; yani hükümetler, devletler, ekonomileri yönlendirme konusunda daha az müdahaleci olurlarsa ya da hiç müdahale etmezlerse, piyasalar her şeyi dengeye getirir, sürekli büyüme olur, büyümeyle birlikte istihdam artışı olur, refah artışı olur" şeklinde bir söylem yaygın bir çevrede dile getirilmekteydi. Bu model, yani "Bırakınız, yapsınlar; bırakınız, geçsinler" modeli artık tarih olmuştur. Yerine devlet müdahaleleri

gelmektedir. Devletlerin ekonomiye müdahalesi kamu kaynaklarının sermaye kesimine (yani emekten sermayeye) aktarımıyla gerçekleşiyor. Bugün mühendisler kendilerini işte öz olarak böyle ifade edebileceğimiz genel bir ortamın içinde buluyorlar. Peki bir önceki dönemde mühendisler nasıl bir ortamda mesleklerini ifa etmekteydiler ya da istihdam edilmekteydiler?

1990'ların sonuna gelindiğinde, o tarihlerde, bugünkü koşulları yaratacak şekilde liberal iktisat politikaları sadece Türkiye'de değil; dünyanın bütününde uygulanmaktaydı. Buna göre, özel sektör kamu sektörünün yerine geçmeliydi. Dolayısıyla, ekonomide ağırlık kamu sektöründen özel sektöre kayıyordu. 2000'ler boyunca, özelleştirme furiasıyla devam eden derinleşen bir liberalleştirme döneminden daha geçildi. Bu dönemde, mühendisler açısından aslında ciddi bir dönüşüm

yaşanıyordu. Daha önceki kuşaklar daha çok kamu sektöründe çalışan mühendislerken; 90'larda, 2000'lerde mesleğe atılanlar giderek özel sektörde çalışmak durumunda kalıyorlardı. Aynı süreç, daha önceki kuşaklardan farklı olarak, o kuşakları ücretli olarak istihdama çağırıyordu. Yani daha önce, küçük girişimcilik, büroculuk, kendi adına mühendislik yapma, danışmanlık yapma gibi olanakların mevcut olduğu eski kuşaklarla kıyaslandığında, 90'ların ikinci yarısından sonra ücretlilik artıyordu.

2000'lerin başında Ahmet Haşim Köse ile yürüttüğümüz çalışmada 3500'e yakın mühendisle görüşüldü. Bunlar Türkiye'nin değişik sosyoekonomik gelişmişlik düzeylerini temsil edecek şekilde seçilmiş kentlerde yapılan görüşmelerden elde edilmiş mühendislerle ve mühendislikle ilgili verileri bize sunuyordu: Türkiye'de mühendisler giderek özel sektörde ücretli olarak çalışıyorlardı ve tabii ki, işçi ve emekçilerin üstünde bir tabaka olarak vasıflı işgücünün bir katmanını oluşturuyorlardı. Daha yakından bakıldığında ise mühendislerin büyük bir bölümünün KOBİ denilen küçük ve orta ölçekli işletmelerde istihdam edilen, mühendislik bilgi ve becerisinin çok fazla gereksinilmediği ve ücretlerin daha gelişmiş olan büyük sanayi kuruluşlarıyla kıyaslandığında düşük olduğu, işçi kesiminin ücretlerine yakın olduğu yerlerde istihdam ediliyorlardı.

2000 yılından sonra Türkiye ve dünya ekonomisindeki gelişmeleri dikkate alarak vardığımız sonuç, bıraktığımız yerden bugüne bu eğilimin derinleşmiş ve yapısal olarak kalıcılaşmış olduğudur. Bir başka deyişle, mühendislerin önemli bir bölümü Türkiye sanayi coğrafyasının özelliğini resmedecek şekilde, mühendislik bilgi ve

becerilerini kullanma açısından çok fazla olanaklar sunulmayan, ekonomik koşulların da çok cazip olmadığı iş ortamlarında istihdam edilmektedir.

Mühendislerin amacı nedir; hayatı kolaylaştırmaktır, hayatı zenginleştirmektir. Ama tek başına değil, çalışanlarla birlikte. Mesela, bir işçinin saat başına üretimini arttırmak, bir işçinin daha az tehlikeli bir iş ortamında çalışması için iş ortamının güvenliğini arttırmak gibi yüzlerce değişik şekilde, üretim kapasitemizin yükseltilmesi için üretken bir güç olarak sanayi toplumun merkezinde yer alırlar, ancak kâr mantığının dolaylı bugün ya verimsiz işlerde istihdam ediliyorlar ya da giderek derinleşen krizlerle her gün giderek işsizlik canavarına teslim ediliyorlar.

O zaman, yönelim de kaçınılmaz olarak şöyle oluyor: Toplumsal mücadele. "Bu böyle gidemez" denildiğinde, isteseler de, istemeseler de; tercih etseler

de, etmeseler de; kendilerini sermaye sınıfına ruhen yakın hissetseler de, hissetmeseler de mühendisler kamusal alandaki tartışmalarda artık emek tarafında yer alacaklar.

Bir sosyal bilimci olarak gelecek günlerin oldukça yoğun olacağını söyleyebilirim. Mühendisler, mühendis olmanın kendilerine kazandırdığı dünyaya bakış açısının, bilinç düzeyinin içerisinde yaşadıkları toplumun bir parçası olarak kendilerine önemli sorumluluklar yüklediğini unutmamalı. İyi mühendis olmak, beraberinde iyi bir yurttaş olmayı da getiriyor olmalı. Mühendis kimliğinin sunduğu olanakları en iyi şekilde değerlendirip, araştırmacı, sorgulayıcı olma öğrenme ve düşünme özelliklerini canlı tutup sürdürerek aydınlar kesimi içerisinde hak ettiği yeri almakta olan mühendisler ülkemizin ve insanlığın toplumsal mücadelesine ve gelişmesine önemli katkılar yapabileceklerdir.

